

njegovu molbu umirovilo. Potom je dobio dekret kr. mađarske vlade za katedru za povijest balkanskih naroda u budimpeštanskom univerzitetu, nego nije realizovao to imenovanje. — Već kao student historije pomažao je Smičiklasu u izdavanju diplomatičkog »Codexa« štono ga izdaje Jugoslavenska akademija u Zagrebu. Doktorska disertacija ima naslov: »Hrvatska i zadnja pregnuća istočne imperije pod žezlom triju Komnena« (1075.—1180.) Zagreb, 1901., 1902. i 1905. izdao je i za štampu priredio u »Starinama« Jugoslavenske Akademije, knjige XXX. i XXXI. Vikentija Vasiljevića Makuševa »Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji«. U Beču 1904. filološko-historički razred carske akademije nauka publikovao mu je kao 147. svezak »Sitzungsberichte« kapitalan rad »Die Dalmatinische Privaturkunde«. Već rano se Sufflay odao studiju albanske historije. U zajednici sa Jirečkom izdao je »Acta Albaniae« (I. 1913. II. 1917.). 1915. objavio je u »Vjesniku kr. hrv. slav. dalm. zem. arkiva« studiju »Politische Schicksale des Themas Dyrrachion«. Iste godine u »Ungarische Revue« »Zu den ältesten kroatisch-ungarischen Beziehungen«, zatim u istoj smotri 1916. »Biologie des albanischen Volksstammes«. 1916. je dr. L. von Thalloczy počeo u Budimpešti izdavati »Illyrisch-albanische Forschungen«. Kao I. svezak izišlo je Sufflayevo djelo »Die Kirchenzustände im vortürkischen Albanien«. Bečka akademija izdala mu je još jedno djelo (Denkschriften, Bd. 63.) »Städte und Burgen Albaniens, hauptsächlich während des Mittelalters«. U Baričevu »Arhivu za arbanski starinu, jezik i etnologiju« publikovao je »Povijest sjevernih Arbanasa« (Beograd, 1924.), a 1925. (u edicijama rečene revije) opet u Beogradu izišla mu je knjiga »Srbi i Arbanasi, njihova simbioza u srednjem vijeku« s predgovorom dr. Stanoina Stanojevića, profesora univerziteta. Svoje eseje sabrao je Sufflav 1928. pod naslovom »Hrvatska u svjetlu svjetske historije i politike«. Posljednju je studiju štampao u zagrebačkom »Sveslavenskom Zborniku«: »Hrvati u sredovječnom viru«. Nešto

prije svoje smrti bio je pregovarajući u Tirani za izdanje III. dijela »Acta Albaniae«. Bavio se i drugim vrstama književnosti koje, međutim, ne ulaze u okvir ovoga časopisa.

* U Dubrovniku je 16. V. umro Antonije Vučetić, koji se rodio 1845. u gradu u kojem je i umro, u rodu, po očevoj liniji, i sa Rugjerom Boškovićem. Bio je specijalni dubrovački historik, upravnik Dubrovačkog Arhiva i dopisni član Srpske Kraljevske akademije nauka u Beogradu. Jedan novinski nekrolog ističe, da se nazivao Srbinom, kad je to bilo teško i opasno. Nije se sklanjao ni od reči ni od dela. Njegova predanost nauci činile su ga pravim gospodarom duha. Pisao je svu silu sitnijih članaka većinom iz dubrovačke prošlosti, u novinama i u školskim izvještajima. Radio je i za Monumenta Ragusina Jugoslavenske Akademije u Zagrebu. Nodostatak naučne jugoslovenske bibliografije otežava i prikaz radnja ovog pokojnika. Ističu se: 1872. i 1873. Dubrovačka pomorska sila, 1886. Lokrum i odnošaji Dubrovnika sa Mlecima XVII. vijeka. 1896. Dubrovčani u kandijskom ratu. Suradivao je pak i u beogradskom »Bratstvu«. U zagrebačkom arhivskom »Vjesniku« (XX. 1918.) objavio je članak »Marojica Kaboga u zgodama Dubrovnika«.

* 17. V. umro je u Beogradu Živan Živanović, rođen 1854. u Živkovicima okruga rudničkog bivše kraljevine Srbije. Bio je svršeni učitelj kad je u Njemačku poslan kao državni pitomac. Bio je potom 15 godina profesor gimnazije, a uz to je kao »liberal« politizirao i pisao u stranačkoj štampi. U Skupštinu je ušao 1887. Članom Državnog Saveta postao je 1892. a umirovljen 1924. Bio je i ministar (1903. u kabinetu generala Cincar Markovića vodio je prosvjetu). U politici je bio sljedbenik Jovana Ristića. Pišući iz najraznovrsnijih područja (pedagogije i prirodnih nauka) objavio je 1923. i 1924. u četiri knjige i svoju »Političku istoriju Srbije u drugoj polovini 19. veka«.

PUBLIKACIJE

»Byzantinotinoslavica« ročnik II. Praha 1930, ročnik III. Praha 1931.

Dok je romano-germanski svijet tek nedavno sa iznenađenjem otkrio važnost vizantijskih uticaja za izgradnju sredovječne evropske civilizacije, slavenski su naučenjaci već davno svratili pažnju na značenje Vizantije za historiju slavenske kulture. Pod njezinim se uplivom razvijao kulturni

život i Južnih Slavena, koji su se nastanili na samom teritoriju Romejske države, tako isto i Istočnih Slavena, koji su primili vizantijsku prosvjetu što posredovanjem balkanskih Slavena, što neposredno iz Carigrada i Atosa. Kršćanska vjera, koju su propovjedala sveta solunska braća na slavenskom jeziku, donijela je Slavenima iz Vizantije u slavenskom prevodu raznoliku

književnost od crkvenih bogoslužbenih knjiga i bogoslovnih djela do naučnih enciklopedija i zabavnih romana. Slavenski su knezovi oponašali običaje vizantijskog dvora do uvođenja grčkih dvorskih naslova i vizantijske nošnje; prihvatili su državopravnu doktrinu carigradskih autokratora; postavljali su svojim mladim državama imperijalističke zadaće istočno-rimskog carstva. Prema vizantijskom se uzoru provodila diplomacija slavenskih vladara. Vizantijsko je pravo — kako crkveno tako i svjetovno — jako utjecalo na razvoj slavenskog prava. Freske na zidovima ljestvica u Kijevo-Sofijskoj crkvi Jaroslava Mudrog prikazuju akrobatske vježbe i cirkuske zabave, što su ih slavenski knezovi upoznali u prijestonici Istočnog Rima. Staroslavenska umjetnost od graditeljskih oblika i ikonografije do ornamentike rukopisa svjedoči o najjačem uticaju Vizantije na slavenski svijet.

Ali na drugoj strani sve se veća pažnja posvećuje i obrnutom pitanju, uplivu, naime, koji su Slaveni unijeli u život istočnorimske države. (Napominjem osobito radove pokojnog F. Uspenskog!). Priznavajući svu pretjeranost nekadašnje Falmerajerove hipoteze o posvemašnjoj slavenizaciji sredovječne Grčke, ne možemo ipak poricati važnost, koju je slavensko naseljavanje imalo za razvoj gospodarskih i socijalnih prilika Vizantije, što se je odrazilo i u vizantijskom zakonodavnom radu počevši od VIII stoljeća. Najživlje i najtješnije veze spajale su Vizantiju sa Slavenima, te su najbolji grčki državici dobro shvaćali ogromno značenje slavenskog područja za vizantijsko »kulturtregerstvo«. Možda upravo u tome leži i duboki smisao političkog i crkvenog pokreta, koji je u sredini IX. stoljeća, — u doba kad su se ujedinjavanjem plemena i oblasti počele stvarati slavenske države, — odlučno i smjelo započeo jedan od najvećih vizantijskih državnika, patrijarh Fotise.

Veliku, dakle, važnost ima vizantiologija za proučavanje kulture slavenskih naroda. Za Istočne i Južne Slavene historija Vizantije morala bi čak poslužiti kao uvod za razumijevanje njihove povijesti kulture. Za Južne Slavene napose moglo bi se reći, da vizantijska historija sačinjava jedan dio njihove narodne povijesti. Razumije se prema tome, da se proučavanje historije vizantijsko-slavenskih odnošaja najprije započelo kod Slavena, koji se već mogu ponositi lijepim nizom slavničkih imena na tom naučnom području. Na žalost do posljednjih godina vrlo je teško bilo pratiti cjelokupni razvoj nauke u tom pravcu: nije bilo lako ni doznati za sve rasprave, razbacane po historijskim, filološkim i etnografskim časopisima i zbornicima. Veliku su zato važnost dobili vizantološki kongresi, koji su okupili

stručnjake iz raznih krajeva svijeta, ali još veće značenje imade pothvat češkoslovenskih vizantiologa za izdavanje časopisa, koji bi donosio rasprave posvećene upravo vizantijsko-slavenskim odnošajima, te koji bi (a u tom je i njegova najveća zasluga) najmarljivije pratio razvoj nauke na tom području, donoseći iscrpne referate o svim najvažnijim djelima, koja se tiču vizantijsko-slavenskih odnošaja. U 22. svesku »Narodne Starine« (IX. 233.) objavljen je moj prikaz prvoga godišta ovog časopisa »Byzantinoslavica«.

Drugo je godište (1930.) izašlo podijeljeno na dvije sveske, kako je to i bilo naznačeno u programu časopisa. Među ostalim raspravama, koje su posvećene pitanjima vizantijsko-slavenskih odnošaja, veliki se broj članaka odnosi na Južne Slavene, te prema tome ovaj časopis dobiva za nas naročito veliki interes.

Sadržaj je njihov sljedeći:

M. A. Andreeva: Politički i društveni element u vizantijsko-slavenskim gatalačkim knjigama (str. 47—73, 395—415). Uvodno poglavlje prikazuje tu sredinu (visoke dvorske krugove u prvoj polovici srednjeg vijeka; široke mase narode u drugom tisućljeću), čije su potrebe zadovoljavali Gromovnici, Munijanici, Sejsmologiji, Koljadnici itd. Prva glava daje pregled izvora, njihovih izdanja i historijat pitanja u naučnoj literaturi; razabira se sadržaj glavnog izvora za prva stoljeća vizantijske historije, djela Ivana Lida, a i docnijih grčkih i slavenskih djela. U drugom se poglavlju analiziraju podaci Lidova Zbornika koji se odnose na vanjsku politiku Vizantije, na unutarnje prilike, na gospodarski život i napokon na pitanja vjere i ćudorednosti. Slika, koju oni prikazuju, potpuno se podudara s podacima savremenih historičkih izvora.

* Nikolaj Bjeljajev: Ikona Božije Majke Pelagonitise (386.—394.). Vrlo talentirani, mladi autor, koji je pred godinu dana tragički svršio život pod točkovima automobila, podaje u ovom članku vrlo važna otkrića za historiju ikonografskog tipa »Vziigranije mladenca« i njegova prototipa »Umilenije«. Ta se ikona nalazi na starom ikonostasu crkve sv. Gjorgja u Starom Nagoričinu, te je, kako dokazuje autor, nastala 1318. god. zajedno s ostalim slikama te crkve, pregrađene te godine. U Makedoniji morala je ne docnije od XIII. stoljeća postojati štovana ikona ovog tipa, koji prikazuje posve jasni vizantijski tip kompozicije. Prema tome prototip tih varijanata »Umilenije« mora potjecati iz još ranijeg doba.

Dva su članka N. Trubeckoga i N. Durnovo-a posvećena jednom te istom

predmetu — proučavanju Münchenskog slavenskog abecedara, koji ima veliku važnost za razjašnjenje pitanja o postanku i prvotnom sastavu glagolice i ćirilice. N. Trubeckoj (str. 29—31.) pripisuje fotografsku reprodukciju tih abeceda, napisanih na posljednjem listu jednog latinskog rukopisa X. stoljeća. Na osnovi paleografskih podataka autor tvrdi, da je obje abecede napisao čovjek, koji nije poznao slavenskih slova, te potječu iz doba ne ranije od XII stoljeća. Durnovo (str. 32—41) dokazuje, da izvor obje abeceda potječe iz doba ne kasnije XII stoljeća te iz proučavanja ovog izvora izvodi zaključke o sastavu prvotne glagolske abecede.

* Robert Eisler: Slavenski prevod »Rušenja Jerusalema« Josephasa Flavijusa (str. 305—373). Autor prikazuje literaturu pitanja, nabroja rukopise tog djela, donosi historijat slavenskog prevoda i njegov odnošaj prema grčkim rukopisima »Judejskog rata«.

* G. Iljinski: Lebedija Konstantina Porfirogenita (str. 100—107). Pitanje o Lebediji, staroj postojbini Magjara, koja je po riječima Porfirogenita dobila svoje ime po imenu glavnog magjarskog vođe — Lebediasa, ima veliku literaturu. Dovodili su ime te oblasti u vezu i s gradom Lebedinim u harkovskoj guberniji, i s travom »lebeda« (artiplex), i s grčkom riječi *Λιβάδιον* — stepa, i s vojvodom Elōdom anonimne kronike. Iljinski prihvaća svjedočanstvo Porfirogenita, da je Lebedija dobila ime po knezu Lebediasu, koga istovjetuje s poznatim hazarskim kanom Obadijom, koji je po svjedočanstvu pisma hazarskog cara Josefa konačno raširio židovsku vjeru u Hazariji. Obadija je mogao da bude prije toga namjesnik ili vazalni knez u onom kraju, kamo su se naselili Magjari; pod njegovim je vodstvom magjarska vojska ratovala u savezu s Hazarima. Pogriješni je oblik Lebedias ili Lavadias nastao kod Porfirogenita, koji je čuo izraz *ὁ τόπος ἢ Ἀβαδίας* iz ustiju nekakvog Slavena, arapskog zarobljenika. Geografski smještava autor Lebediju u oblasti rijeke Ingula (*γγυλὸς* kod Porfirogenita). Slobodan sam primjetiti, da mi se ta hipoteza ne čini vjerovatnom, jer protuslovi onim podacima, koji su nam poznati o hazarskoj državi u prvoj polovici IX. stoljeća, te napose o kanu Obadiji. (Vidi moj članak »Kad su Hazari prešli u židovsku vjeru« u »Riječi« Zagreb, 1931, br. 45—49.).

* G. Iljinski: † P. A. Lavrov (str. 108—112) — nekrolog o znamenitom slavistu, osobitom autoritetu u Ćirilo-metodskom pitanju.

* N. L. Okunev: Slike kraljeva-ktitora u srpskom crkvenom sli-

karstvu (str. 47—97.). Gotovo svaka sredovječna srpska crkva ima slike svojih utemeljitelja. Te kompozicije redovito predstavljaju Krista, prema kojemu Bogorodica vodi utemeljitelja s modelom crkve u rukama, u pratnji svoje familije, a smještene su (kakav je u to doba bio običaj po cijelom pravoslavnom svijetu) u donjem nizu slika u zapadnom dijelu južnog zida, iznad grobnice utemeljitelja. U crkvama, koje nisu bile namijenjene za sahranjivanje utemeljitelja, slike prelaze i na drugo mjesto. Portreti čuvaju naturalistički karakter, koji se pomalo gubi, što je više udaljeno doba stvaranja slike od smrti prikazanog vladara. Osobito se to lijepo opaža na različitim slikama sv. Save. Uz raspravu je pripočeno deset vanredno lijepo izrađenih na kartonu slika: kralja Vladislava, sv. Save, i Stevana Prvovjenčanog s Radoslavom i Vladislavom iz Mileševa, kralja Stevana Prvovjenčanog s Urošem I i kraljicom Jelenom, te Dragutinovih sinova Radoslava i Uroša iz Azilja, kralja Milutina, Simonide i sv. Save iz Studenice, te porodice sevastokratora Vlatka i cara Uroša s kraljem Vukašinom iz Psače.

* Valerij Pogorelov: Oblici grčkih riječi u ćirilo-metodjevom prevodu Evangjelja (strana 1—28). Na osnovi čisto lingvističkih istraživanja izvode se vrlo zanimljivi zaključci za biografiju slavenskog apostola. Autor pokazuje, da su sve grčke riječi, koje su se udomile u slavenskom jeziku prije prevoda evangjelja na slavenski jezik, sačuvala u tom prevodu svoj prvotni oblik. Ali sve su ostale grčke riječi, koje su unesene u tekst neprevedene, poprimile oblike slavenske deklinacije. Pokazavši na primjerima posla-venjenih grčkih riječi da je prevodilac u tačine poznao duh slavenskog jezika, g. Pogorelov navodi više pogriješaka kod prevodjenja roda i oblika, to u razumijevanju fonetike i tačnog smisla grčkih riječi, koje dokazuju nedovoljno poznavanje grčkog jezika. Autor misli, da je sv. Ćiril bio rodnom Slaven, koji je bio odgojen u vizantijskoj školi. Kako je, po riječima žitija, Konstantin stigao u Cariograd već u 15. godini i stupio u visoku školu nakon vrlo kratkog učenja gramatike (3 mjeseca), to je morao ostati bez dovoljnog teoretskog poznavanja grčkog jezika, koji je on (Slaven) samo praktički ponešto upoznao, kretajući se u grčkom, isprva solunskom, a onda carigradskom društvu.

Linos Politis: Grčki manuskripti srpske kraljice Jelisevete (str. 288—304). Proučavanjem bilježaka na listovima triju grčkih liturgičkih manuskripata Atenske Nacionalne Biblioteke autor dokazuje, da su ti rukopisi bili na-

činjeni za ženu Dušana Silnog, caricu Jelenu, koja se poslije smrti muža zakaluđerila pod imenom Jelisavete. Ovi rukopisi sačinjavaju jedan dio opširne književne zbirke, koju je za kraljicu dao napisati na Svetoj Gori neki jeromonah Dorotej, koji je docnije postao solunski arhiepiskop. Autor rekonstruirao biografiju carice, analizira pitanje postanka rukopisa, određuje njihovu hronologiju i sadržaj spomenutih bilježaka.

V. Ržiga: Nova verzija legende o zemaljskom raju. (str. 374—385). Autor objelodanjuje nepoznati manuskript »Povijesti o dvojici monaha u Novjegrade«, te dokazuje da je to docnija verzija legende o zemaljskom raju, koja potječe od poznatog vizantijskog apokrifa o Makariju Rimskom, a primila je utjecaj Priče o Indijskom carstvu. Apokrifni sujet priče, izgubivši mnoge potankosti originala, dobio je vrlo zanimljiv i originalan oblik s realističkim prikazivanjem i unošenjem folklornih elemenata. Postanak »povijesti« autor datira krajem XVII ili početkom XVIII stoljeća.

Theodor Saturnik: *Γουβελιατικόν* (str. 42—46). Autor raspravlja o značenju historičko-pravnog termina *γουβελιατικόν* koji je u grčkom hrisovolu Dušana Silnog 1346 godine upotrijebljen u smislu nekakvog danka. To je pogrješni oblik mjesto riječi *κουβελιατικόν*, čiji korjen — *κουβέλιον* — označuje posudu za žito. Navodeći slavenske riječi istog korjena — kablarstvo, kablovina, koblina — autor zaključuje da je to bio pučki, lokalni termin, nastao pod slavenskim utjecajem, te je označivao porez na žito (*ουταρολια*), koji se platio naturom, za razliku od druge vrste istog poreza, koja se plaćala u novcu.

A. V. Solovjev: Grčki arhonti u srpskom carstvu XIV. veka (str. 275 do 278). Autor (profesor beogradskog univerziteta) proučava vrlo važno pitanje naše unutarnje historije; kakovu je ulogu igrala grčka aristokratija u državi Dušana Silnog, kada je u svom zakonu proglasio potpunu ravnopravnost Srba i Grka i potvrdio privilegije Grka. Nekada je Florinski proučavajući podatke menikejskih hrisovula došao do zaključka, da su u južnim oblastima Dušanova države sve časti gradskih i oblasnih načelnika bile prepuštene odličnim Grcima, koji su ranije vršili te dužnosti. Ali kad se je docnije pokazalo, da većina ne potječe od Dušana, zavladao je protivno mišljenje, da je na ime broj grčkih velmoža u Dušanovom carstvu bio neznatan (Jireček). Prof. Solovjev na osnovi sigurnog materijala (u prvom redu — atoskih dokumenata) dokazuje ispravnost nekadašnje hipoteze Florinskog. Ti izvori nazivaju veliki broj Grka među dvorskim dostojanstvenicima u Srbiji. Mihajlo — kefalija Proseka, Mihajlo Abra-

baka — kefalija Seresa, Veliki primikerije — Isaris, Veliki heterijarh — Jovan Margarit, *ὁ ἐπί στρατοῦ* i *κα* seljen-ki sudija *καθολικός κριτής* — Kir Orest veliki papija — Duka Nestong, sudija fosata Maurofor, v seljenski sudija Dimitrije Komnin, veliki čuša Kir-Kardami Paleolog, vseljenski sudija Nikita Pediasim, serski arhont Kir-Georgos Fokopul i još više drugih imena. Serska dokumenta svjedoče da su isti grčke kefalije i arhonti bili članovi sudbenih tribunala. Ima sada mnogo podataka da se ustvrdi, kako Dušanov dvor nije imao samo 10 najviših časti (kako je to dokazivao St. Novaković, nego da je Dušan stvorio potpuni vizantijski dvor s 80 (ili 90) velikaša, te da su te dužnosti bile podijeljene podjednako među Srbima i Grcima. U svojem je dakle zakonodavnom radu, a i u realnoj politici Dušan imao pred očima određenu zadaću: stvoriti potpunu ravnopravnost obiju naroda pravoslavnog »carstva Srbije i Romanije«.

M. Speranski: Povodom novog izdanja spisa Save srpskog. (str. 259—274). Navodeći plan izdavanja djela sv. Save koji je sastavio prof. dr. V. Corović, autor ističe veliku važnost toga rada, te stavlja svoje primjedbe na zaključke prof. Corovića, zanimajući se u prvom redu pitanjem odnošaja sv. Save i njegovih spisa prema ruskoj staroj književnosti. U pitanju o »rusizmima« kod sv. Save autor se ne slaže s prof. Corovićem, koji ih pripisuje samom Savi (jer je on duže vremena živio na Ato-su u ruskom manastiru), nego brani svoje staro mišljenje, da su oni nastali zbog sudjelovanja ruskih saradnika u literarnom radu sv. Save. Glavnu pažnju autor posvećuje »Ustavu o psaltiri«, koji prof. Corović drži djelom sv. Save. Smatrajući argumente te hipoteze preslabima, g. Speranski proučava nekoliko starijih ruskih tekstova »Ustava« te zaključuje, da navedeni u »Ustavu« Sava nema ništa zajedničko sa sv. Savom, nego nepoznati kompilator — prevodilac, koji je sakupio nekoliko uputa za upotrebu psaltira iz grčkih djela te ih je preveo. Na kraju članka autor donosi svršetak »Ustava«, koji manjka kod Corovića, prema ruskom spisu XIV. stoljeća i, radi upoređenja, »Ustav Feodora Studita« prema srpsko-bugarskom tekstu XVI. stoljeća iz manuskripta Hilferdinga.

Karel Škorpil: Natpisi iz doba prvog bugarskog carstva u crnomorskoj oblasti na Balkanskom poluo toku. (str. 189—196). U uvodu autor nađa, da se običaj praviti natpise udomio kod Bugara pod utjecajem Vizantije, te nabraja poznate natpise. U prvom dijelu rasprave proučavaju se grčki natpisi na stupovima u ruševinama bazilike Abobe-Pliske. Autor dokazuje da su ti stupovi preneseni iz Trakije za Krumovih ratova 812.—813.

god., kad su na njima bila isklesana imena zauzetih gradova. Ti su stupovi poslužili isprva za izgradnju kolonade ispred dvorca u Abobi, a docnije bili upotrebljeni kod izgradnje Borisove bazilike.

Karel Škorpil: Strateške utvrde u crnomorskoj oblasti Balkanskog poluotoka (str. 197—230). Proučavaju se ostaci utvrda, koje su sačinjavale neprekidnu obrambenu crtu u istočnom dijelu Balkanskog poluotoka. U ovom, prvom, dijelu rasprave rekonstruisana je prva obrambena crta od Crnog mora do rijeke Elešnice.

V. N. Zlatarski: Jedan grčki falsifikat, koji se odnosi na bugarsku historiju (str. 231—258). Na kraju jednog atoskog rukopisnog ustava navedena je grčka pripovijest, koja govori i odnošaju jerisovskog episkopa prema manastirima na sv. Gori i o pitanjima bugarske crkve XIII. stoljeća. Upoređujući tri zasebna izdanja tog izvora, autor rekonstruira njegov prvotni grčki oblik i donosi njegov prevod. Analiza sadržaja pripovijesti dokazuje da je izvor bio falsificiran u posljednjoj četvrtini XIV. stoljeća u svrhu obrane autonomije atoske monaške općine od zagorskog patrijarha, koji ju je predložio jurisdikciji jerisovskog episkopa.

Treće godište »Byzantinoslavica« (1931.), koje je također podijeljeno na dvije sveske, donosi ivo slijedeće radove:

D. Anastasijević: Bugarska 973 godine. (103—109). Raspravlja se pitanje o bugarskom poslanstvu, koje je 973 godine čestitalo caru Otonu I u Kvedlinburgu. Kako je te godine Bugarska već bila osvojena od Cimiskoga, to je Drinov mislio da bi to poslanstvo bilo upućeno iz »zapadne Bugarske« Samuela. Ali je g. Anastasijević dokazao da je Samuelova Makedonska država nastala istom poslije 976. godine, te nije mogla 973. god. slati poslanike u Kvedlinburg. Autor dokazuje, da je to poslanstvo otišlo iz Bugarske Borisa II., koji do kraja Cimiskova rata sa Svjatoslavom — t. j. do 973.—74. god. — nije izgubio nominalnog položaja bugarskog cara. Budući da je zajedno s bugarskim poslanicima došlo Otonu i grčko poslanstvo Cimiskoga, to autor misli da je Cimiski sam nagovorio Borisa da pošalje svoje poslanike zajedno s njegovima, da zavera njega, a i zapadnog cara, glede svojih osvajačkih planova u Bugarskoj.

M. A. Andrejeva: Politički i društveni element vizantijsko-slavenskih gatalačkih knjiga. (str. 430—461). Ova — treća — glava (nastavak rasprave štampane u drugom godištu) posvećena je vizantiskim knjigama iz docnijeg doba i njihovim slavenskim prevodima. Pregled njihova sadržaja, a u prvom redu geo-

grafskih podataka, dopušta autoru da konstatuje nekoliko slojeva, nastalih u različito doba. Veliku promjenu doživjele su gatalačke knjige u razmaku od VII. do XII. stoljeća, poprimivši popularni karakter. Nova je promjena nastala u posljednjim stoljećima carstva, kada glavni interes prelazi s vizantijske države na proricanje o ratovima i susjedima. Najzad u doba turskog osvojenja javlja se treći sloj s osobito razvijenim socijalnim čuvstvom. Veoma zanimljiva slavenska proročanstva pokazuju svoju zavisnost od grčkog prototipa.

Nikolaj Durnovo: Još o podrijetlu slavenskog jezika i pisma. (str. 68—78). Autor brani svoje prijašnje težište (»Misli i predpoloženja«) od kritike prof. Kuljbakina. Dokazuje, da staroslavenski spomenici dokazuju postojanje nekih tačnih norma književnog jezika; poriče češko podrijetlo »Kijevskih listića« i rekonstruira detalje prvotne slavenske abecede.

Fr. Dvornik: Universitetska karijera Konstantina Filosa (str. 59—67). Ovaj je članak posvećen vrlo važnom pitanju o historiji organizacije visoke škole u Vizantiji IX. stoljeća. Analizirajući podatke IV. glave Slavenskog žitija sv. Cirila, autor dokazuje, da uloga Varde kod uredjenja visoke naobrazbe u Vizantiji nije bila tolika, kako se držalo ranije. Visoka naobrazba u Vizantiji nije nikada posve prestala. a Vrda je samo završio onaj rad koji je započeo car Teofil, a nastavio regent Teoxtist; on je po svoj prilici ujedinio pod upravom jednog rektora — Leona matematičara — različne profesore, koji su doonda predavali u posebnim prostorijama, te je tako stvorio pravi univerzitet s nekoliko katedara, na kojima su bili stručnjaci.

František Dvornik: † August Heisenberg. (str. 181—183). Nekrolog o znamenitom njemačkom vizantologu.

G. Ilinski: Gdje, kada i u koju svrhu glagolica bijaše zamijenjena ćirilicom? (str. 79—88). Izgleda da ovim člankom autor definitivno rješava postavljeno pitanje. Poznato je svjedočanstvo ruske »Povijesti vremennih lēt« i starobugarskog prevoda Nikiforova »Ljetopisca vskore«, da je od pokrštenja Bugara do »preloženija knjiga« proteklo 30 godina. Autor misli da riječi »preloženije knjiga« označuju ne prevod sv. Pisma, nego reformu (tačnije — promjenu pismenih znakova). Budući da tridesetgodišnjica pokrštenja Bugara pada na 893. godinu, kad je prema istraživanjima prof. Zlatarskoga bio sazvan od cara Simeona u Preslavi narodni sabor u svrhu nacionalizacije bugarske crkve, to autor zaključuje, da je upravo na tom saboru glagolica bila zamijenjena t. zv. ćirilicom, koju je sastavio presviter Konstantin (prevodilac pome-

nutog ljetopisa), na predlog cara Simeona, koji je nastojao pomoću nove, mnogo jednostavnije a lakše abecede olakšati i ubrzati proces slavenizacije bugarske crkve i države. Docije je pogrješno istovjetovanje presvitera Konstantina s Konstatinom Filozofom postalo uzrokom prenašanja isprvašnjeg naziva glagolice — »ćirilica« — na njezinu mladu sestru.

V. M. Istrin: Moravska istorija Slavena i istorija Poljano-Rusa kao mogući izvori Načalnog ruskog ljetopisa. (str. 308—332). Čuveni poznavalac stare ruske književnosti, napose autor mnogih istraživanja o t. zv. Načalnom ljetopisu, g. Istrin donosi kritiku nove teorije Nikolskoga, koji misli da je grčki upliv sa svojom ideologijom došao u ljetopis tek u XI. stoljeću, potisnuvši staru, zapadno-slavensku ideologiju, koja je došla u Rusiju neposredno sa Zapada zajedno sa kršćanskom prosvjetom. Mjesto grčkih kronika Nikolski smatra prvotnim izvorom Načalnog ljetopisa nekakve izgubljene »Povijesti o Poljano-Rusima«, koje su opet nastale pod uplivom moravske istorije Slavena. Prof. Istrin dokazuje, da se ruski ljetopis stvorio pod uplivom vizantijske historičke literature. Na osnovi Georgija Hamartola u doba Jaroslava Mudrog stvorio se ruski hronograf, pod čijim se uplivom 1054. g. javila »Povijest vremenskih lēt« (a i Elinski ljetopisac kao i hronografska Paleja). Ta je prva redakcija »Povijesti« (od 852. do 1054. g.) tokom druge polovice XI. stoljeća bila nadopunjena, te je dobila svoj konačni oblik od Nestora (ili Silvestra). »Skazanije o preloženihi knjiga« (pod 898. g.) odražuje ne političke nego samo vjerske interese; glavna je njegova ideja — jedinstvo jezika. Pažnje koju ljetopisac posvećuje Poljanima potječe od lokalnog patriotizma autora, te nije posljedica upliva nekog starijeg izvora. Šutnja ljetopisa o počecima ruske književnosti nije nastala poradi grkofilske tendencije redaktora XI. stoljeća, nego zato što ljetopisac o tome nije imao podataka, kao uopće o potankostima svih činjenica iz doba prije Jaroslava. Na kraju autor ističe potrebu preciznog istraživanja leksičkog materijala ljetopisa, što bi omogućilo tačnije rješenje pitanja o putevima, kojima je zapadno-slavenski upliv prodirao u rusku književnost.

M. Laskaris: Pečat Radomira-Aarona. (str. 404—414). Poslije propasti države posljednjeg makedonskog cara Ivana-Vladislava, njegova su djeca došla na carigradski dvor, te su zauzimala časti velikih državnih dostojanstvenika u Vizantijskom carstvu. Poznata su tri vizantijska pečata njegovih potomaka: sinova Aarona i Alusijana, i unuka — Aluzijanovog sina Samuela. Autor publikuje četvrti takav pečat — Ra-

domira Aarona, koga smatra za unuka Ivana-Vladimira, te rekonstruira biografiju njegova oca Aarona i samog Radomira.

M. Laskaris: Vizantijski upliv na bugarsku, srpsku i slavonorumunjsku diplomatiku. (str. 500—510). Povodom rasprave g. Dölgera »Der Kodikellos des Christodulos in Palermo«, gdje je 4. ekskurs posvećen pitanjima vizantijske i vezane uz nju južnoslavenske diplomatike, prof. Laskaris priopćuje važna opažanja o tome, da vizantijska kancelarija nije imala isključivo uticaj na južne Slavene, nego nasuprot tome — da diplomatika Vlaške i Srbije, a šta više i drugog bugarskog carstva pokazuje veliki zapadni upliv, koji katkada nadmašuje uticaj Vizantije.

Kr. Mijatev: Epigrafsko gradiivo iz Preslave (str. 383—409). Stara bugarska prijestolnica prije posljednjih iskopavanja 1927.—1930. god. nije pružila epigrafskog materijala, koji bi bacao svjetlost na znameniti književni pokret tamo u X. stoljeću. Autor donosi novo gradiivo pronađeno prilikom iskopavanja preslavske okrugle crkve. eVoma su zanimljivi natpisi glagolicom i ćirilicom, starijom nego li na Samujlovoj ploči iz Prespe.

V. A. Mošin: Početak Rusije. Normani u Istočnoj Evropi. (str. 33—58, 285—307). U sistematskom pregledu autor navodi argumente t. zv. normanske teorije, koju smatra nepobitnom, a onda pomoću historijskih podataka, arheološkog materijala i toponomastike rekonstruira sliku širokog procesa skandinavske kolonizacije u Istočnoj Evropi, posvećujući osobitu pažnju normanskoj kolonizaciji na obalama Crnog mora. Proces stvaranja ruske države predstavljen je kao posljedica postepenog ujedinjavanja malih varjaških kneževina u veće oblasti, koje se okupljaju u jednu državu istom krajem X. stoljeća, kad je kršćanska vjera donijela sa sobom iz Vizantije i nove državopravne pojmove.

Josef Myslivec: Liturgičke himne kao sižeji ruskih ikona. (str. 462—499). Kad se je Moskva restaurirala poslije požara 1547., na crkvenim se zidovima javile slike, doonda nepoznatih sižeja — didaktičkih i mističkih. Tamo su ih donijeli umjetnici, pozvani radi restauracije crkava, iz Pskova i Novgoroda. Nakon toga ovaj se novi tip vrlo raširio u ruskom crkvenom sliarstvu. Autor ga dijeli na 5 grupa: 1) ikone sa sižeom uzetim iz himna, 2) vizije svetaca, 3) ikone s dogmatičkim sižeom, 4) ikone s moralnim sižeom i 5) ikone sa sižeom uzetim iz Biblije. Glede podrijetla te nove struje postoje dvije teorije: dok je Rovinski pokazivao sličnosti tog stila s djelima Čimabua i Perugina, Kondakov je izvodio tu ikonografsku tendenciju iz Vizantije

preko balkanskih Slavena. Autor pobija posljednju teoriju, pokazavši da niti u Grčkoj, niti na Balkanu nije postojao taj tip. Raspravljajući ikone didaktičkog sižeja od mističkih, on dokazuje, da su posljednje zavisile od srpskog crkvenog slikarstva, ali da su se didaktičke ikone rodile u samoj Rusiji. Slikari su bili potaknuti zapadnim pokretom (preko Pskova i Novgoroda). Njihova se originalnost nalazi u kombinaciji pojedinačnih prizora, već poznatih prijašnjim slikarima s novim motivima. To kombinovanje pokazuje veliku umjetničku zrelost majstora, premda sa stilističkog gledišta taj rad pripada već dekadentskoj periodu ruske umjetnosti.

Ivan Ohienko: Dvije gramate vojvode Vlaškoga Ivana Mirča Velikog. (str. 415—529). Donosi se novo paleografsko izdanje tih izvora s detaljnim paleografsko-diplomatičkim opisom. Proučavanjem jezične strane dokumenata autor otkriva tri kulturna uticaja, koji su formirali vlašku civilizaciju XIV.—XV. stoljeća, ukrajski, bugarski i poljski.

N. Popov: Prijeporno mjesto u cap. IX De Administrando Imperio Konstantina Porfirogenista (str. 92—96.) Autor ovdje daje definitivno tumačenje odlomka, u kojemu Porfirogenit pripovijeda o zimskim putovanjima ruskih knezova *εἰς τὰ πολίβια ἃ λέγεται γύρα*. Riječ *πολίβια* bila je već davno protumačena od S. Solovjeva kao grčka transkripcija slavenske riječi »poljud'je«, ali »γύρα« je ostala zagonetnom. Autor pokazuje da je to sredovječni grčki izraz »kružni« (*κύκλος*), koji se upotrebljava osim Porfirogenita u biblijskim tekstovima, a i u zakonima. Šta više ekloga Lava i Konstantina zove terminom *γύρα* — obilazjenje arhontima svojih oblastima. Prema tome zagonetno mjesto u prevodu znači: »odlaze na poljud'je, koje se zove okružnim«.

M. Speranski: Malo poznato vizantijsko »videnije« i njegovi slavenski prevodi (str. 110—132). Objelodanjujući slavenski prevod »videnija Anastasije« (djela eshatološkog značaja), koji stoji bliže prvotnom originalu nego li sačuvane vizantijske redakcije, i analizirajući historiju njegova stvaranja, autor (nasuprot hipotezama Komburga i Kumbachera) odnosi taj izvor u istu grupu s nizom apokrifnih »videnija«, te dokazuje, da se on javio u sredini srednjeg i nižeg staleža vizantijskog društva. Slavenski je prevod nastao u Bugarskoj ili Makedoniji i to ne kasnije XIV. stoljeća.

S. P. Šestakov: Prilog historiji grčko-bugarskih odnošaja u trećem deceniju X. stoljeća (str. 97—102). Autor objelodanjuje i analizira pisma Arefe Kesarijskog. (Članak je u ispravljenom

obliku preštampan iz I godišta »Byzantinslavica«, gdje je bio štampan s pogrješkama poradi toga što teški odnošaji s Kazanjom nijesu dopustili na vrijeme svršiti korekturu).

Karel Škorpil: Natpisi počevši od prvog bugarskog carstva (str. 1—10). Taj je nastavak rasprave, štampane u drugom godištu, posvećen proučavanju grčkog pečata kneza Borisa-Mihajla i u vezi s tim pitanja o mjestu gdje je živio i umro taj vladar.

Karel Škorpil i Petr Nikov obrađuju, zatim, treći dio iste rasprave (str. 333—381), gdje se proučavaju vrlo zanimljivi natpisi iz Hambarilija, koji govore o vizantijsko-bugarskim odnošajima, i to u vrijeme Amortaga i Malamira.

Karel Škorpil: Strategične gradnje u Crnomorskoj oblasti na Balkanskom poluotoku (str. 11—32; to je također nastavak rasprave iz drugog godišta.) Rekonstruira se strategička crta utvrda od p. Elešnice do Slivenskog klanca.

N. van Wijk: Jedno mjesto u slavenskom Evandelju protumačeno Vulgatom (str. 89—91). Povodom prijepornog pitanja o uplivu Vulgate na slavenski prevod Evangjelja autor upozorava stručnjake na to, da se slavenski tekst XIII gl. 48 st. evanđelja Matejeva razlikuje od obične verzije ovog mjesta u grčkom tekstu, te da se potpuno podudara s tekstom Vulgate.

Mme L. Wratislaw-Mitrović i N. Okunev: Smrt Majke Božje u sredovječnom pravoslavnom slikarstvu (str. 134—180). U tom veoma sadržajnom članku, popraćenom velikim brojem slika u tekstu i na posebnim tablicama, prikazuje se razvoj ikonografskog sižeja »Uspenije« na cijelom području pravoslavnog svijeta od XI. do XIV. stoljeća, kad je ta ikonografija dosegla svoj potpuni razvoj. Vrlo se velika pažnja posvećuje srpskom crkvenom slikarstvu. U poznavanju srpskog slikarstva prof. se Okunev može smatrati jednim od najkompetentnijih stručnjaka. Na kraju svakoga sveska dolazi veliki broj ocjena novih rasprava iz područja vizantologije i slavistike, zatim vrlo pažljivo sastavljeni pregled bibliografije i najzad Kronika. Kao i u prvom dijelu tako i ovdje velika se pažnja posvećuje slavenskom jugu, te tako ovaj stručni časopis postaje neophodno pomagalo za svakog naučenjaka, koji se bavi filologijom, poviješću ili historijom umjetnosti južnih Slavena.

V. Mošin.

*
Anton Melik: Kozolec na Slovenskem. Ljubljana, 1931, str. 110, ilustracija 66, karta 1. (Razprave

Znanstvenega društva v Ljubljani — 10, Etnografsko-geografski odsek — 1.)

Autor je za svoju radnju odabrao objekt za Sloveniju doista vrlo karakterističan, sa dobro zamjetljivim varijantama i značajnim geografskim rasprostranjenjem. Objekt, koji udara stalno u oči i običnom putniku, koji ne gleda etnografskim ili antropogeografskim očima oko sebe. A pitanje postanja i razvoja »kozolca« — gospodarske naprave, koja služi za sušenje požeta žita u rukovetima, naslaganima na horizontalne priječke »kozolca« — to je bilo za etnologa (etnografa) dvostruko privlačno. Autor je u ovom svom pomno pripremanom radu u bitnom zadovoljio zahtjevima svih netom spomenutih pravaca interesa. Naročito je sam deskriptivni i klasifikatorski dio po svemu sudeći iscrpio sve važnije, upravo do pojedinosti prikazavši sastav, namjenu i način upotrebe »kozolaca«, tipove i varijante te nomenklaturu. Ovo se posljednje može i zasebno istaći, jer se i u nas i u stranim radovima ove vrste i odviše često zapostavlja. Međutim je autora upravo izgleda nomenklatura »kozolaca« upozorila na važnost, koju ona može imati za rješavanje problema oko kozolca. Ilustraciji glavnih pojava rasprostranjenja služi i jedna kartica. No ne bi bilo nikako zgorega, da se tu našla još koja ovoga karaktera — o razmještaju pojedinih varijanata »kozolca«, glavnih naziva za cjelinu ili značajne pojedinosti, pa karta, sa koje bi se jasno vidjela područja u Evropi (resp. cijeloj Evraziji), gdje su objekti ove vrste uopće konstatirani, da se i tim vidljivo markira današnja rastrganost i nepovezanost, napose što se tiče područja alpskoga i sjevernoevropskoga (oko Baltika do bjeloruskoga teritorija).

U poglavlju »Razvoj slovenskega kozolca« autor daje razvojni red, koji daje dojam najvjerojatnije mogućnosti i organske povezanosti, i ako bi se možda rekonstrukcija razvoja na osnovi sadašnjih i iz prošlosti potvrđenih oblika mogla u kojoj pojedinosti izvesti drugim smjerom.

Svakako za etnologa najznatnije pitanje: podrijetlo »kozolca« u ovom alpskom području i napose odnos njegov prema analognoj pojavi na sjeveru Evrope autor ne ostavlja po strani, nastoji ga riješiti okružen gotovo svom literaturom o ovom predmetu (u ostalom dosta oskudnom, tako da sve to ne iznosi možda onoliko, koliko ovaj rad autorov sam; izostalo je tek na pr. F. Tetzner: Die Slowenen — u »Globus« 91, str. 268 pa onda važnije A. Haberlandt: Neuere kulturgeographische Erkenntnisse in der Volkskunde — »Mitt. der Geogr. Ges. in Wien« 1929., str. 119—121.) — no ne rješava ga sasvim bez ostatka.

Koliko ne može da se posve otme poligenetskom objašnjavanju postanja ovakvih pojava, na različnim stranama, nepovezano, nastoji pokazati i razloge ovakvu samostalnom nastajanju »kozolca«: klimatske prilike, antropogeografske te ekonomske odnose dotičnih područja, a pored svega toga podupire ovu zamisao i jezičnim činjenicama, podcrtavajući kako na pr. nema u slavenskom leksičkom inventaru naziva, koji bi istovetni na slovenskoj i na pr. bjeloruskoj strani mogli dokazivati, da su ovakvu napravu poznavali Slaveni još u pradomovini na sjeveru, pa da su je makar kako primitivnu praoci Slovenaca sobom donijeli na jug, i tu onda dalje razvili. Ne može međutim ova koncepcija u duhu etnološke »elementarne misli« sasvim ni da obeskrijepi stariju već od K. Rhamma izraženu misao o davnom praslavenskom izvoru slovenskoga kozolca, pa ni samu Meringerovu o nekadašnjem rasprostranjenju »kozolca« na veliku kompaktnu području Evrope, od čega bi današnji krajevi, koji još znadu za tu napravu, bili samo reliktna područja, te to i autor sam priznaje, premda njegova teza ima jednako jake argumente.

Što se tiče širenja »kozolca« oko slovenskoga područja, tu g. Melik čvršće insistira na zaključku, da su Nijemci u istočnim Alpama morali (jamačno u znatnoj davni) primiti »kozolec« od Slovenaca — a kao dokaz za to služi mu naziv »Kösn«, »Kesn« i sl., kojim nazivaju neki alpski Nijemci »kozolec«. Po suglasnu tvrđenju lingvista doista je to pozajmljenica iz slovenskoga — ali se ipak ne može previdjeti pitanje, da li je to dovoljan dokaz i za preuzeće »kozolca« samoga — jer se mora misliti na sija-set primjera, gdje na davnu neku kulturnu svojinu koje etničke grupe zna posve neočekivano i spontano prijeći novi naziv kojega susjednog idioma, koji poznaje isti taj objekt jednako duغو ili je pače tu i mladi (isp. na pr. u svezi s predmetom rasprave švedsko »stack« iz slav. »stog« — ma da je stog — stožina, motka, bar jednako tako davna svojina Šveda kao Slavena). Bilo kako bilo, razvoj je »kozolca« u Slovenaca pošao dalje nego igdje drugdje, on se razvio do čitavih građevina veličine kuća, dok je drugdje, napose na sjeveru, razvoj zastao.

Kako je rasprava g. Melika koncizno radena, s jedva nešto neznatnih omašaka (tako na str. 88. ima da se u citatu o rasprostranjenosti alpskoga »kozolca« G. Buschan zamijeni s autorom A. Haberlandtom), svestrano obradivši svoj predmet, ide ona u red doista rijetkih ove vrste u nas a svakako je jedina ovoga opsega o »kozolcu« uopće i u stranoj literaturi.

M. Gavazzi.